

4.11.2010

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: HE 165/2020

Kiitämme lausuntopyynnöstä hallituksen esitykseen eduskunnalle laeiksi vankeuslain ja tutkintavankeuslain tupakointia koskevien säännösten muuttamisesta

Yleiset kommentit hallituksen esityksestä

Lakiesityksen perustelujen mukaan vankien tupakointi selleissä aiheuttaa terveyshaittoja tupakoimattomille vangeille ja henkilökunnalle. Siksi se kielletään lailla.

Tavoite on kannatettava, jos vangit saadaan motivoitua tupakoinnin lopettamiseen ja lainkuuliaiseen elämäntapaan.

Suljetussa vankilassa vangin itsemääräämisoikeus on jo nyt minimissään. Ilman todella painavaa syytä sitä ei kannattaisi enää vähentää. Katkeroitumisesta ei synny mitään hyvää.

Nikotiiniriippuvuudesta eroon pääseminen edellyttää henkilön omaa motivaatiota ja tavoitetta tukevaa ympäristöä. Riippuvuus ei katoa tekemällä siitä rangaistavaa.

Vangeista lähes 90%:lla on ollut vakava päihderiippuvuus rikoksia tehdessään. Heistä suurin osa on saanut tuomion huumeiden käyttöön ja hallussapitoon liittyvistä rikoksista. Mitä lyhyempi tuomio on, sitä todennäköisemmin vanki ei vankeusaikanaan ehdi vieroittua huume- ja lääkeriippuvuudesta. Näiden vankien motivointi tupakanpolton lopettamiseen lieenee mahdoton tehtävä. Pitkää vankeusrangaistusta suorittava, huumeriippuvuudesta jo eroon päässyt vanki saattaa motivoitua tupakoinnin lopettamiseen, jos hän saa siihen riittävää tukea.

Päihhteettömyyteen sitoutunut vanki saattaa päästä päihhteettömälle osastolle, jossa päihhteiden käyttöä kontrolloidaan ja jossa järjestetään psykososiaalista päihdekuntoutusta. Ko. osastoilla on yleensä 5-15% vankilan vankipaikoista. Suuri osa suljettujen vankiloiden vangeista on osastoilla, joilla huumausaineiden käyttöä ei systemaattisesti kontrolloida.

Tupakoimattomien vankien jatkuva altistuminen tupakansavulle on ongelma, mutta se on mahdollista toteuttaa sijoittamalla tupakoimattomat vangit savuttomiin selleihin. Osassa vankiloista näin on tehty jo nyt.

Vartijat altistuvat savulle satunnaisesti, lähinnä tarkistaessaan sellaisen vangin selliä, jota epäillään kielletyn tavarahan hallussapidosta. Jotta haittoja voitaisiin arvioida, putäisi tietää kuinka usein sellin tarkastaminen toistuu yksittäisen vartijan kohdalla ja mikä on keskimääräinen kesto. Väite, että savua tulee yleisiin tiloihin tupakoivien vankien sellien suljettujen ovien raoista niin paljon, että se olisi merkittävä terveyshaitta vartijoille, vaatisi tuekseen mittaustuloksia tilojen ilman haitallisista pitoisuuksista ja sekä vartijoiden oleskelun keskimääräisestä kestosta ko. tiloissa. Perusteluissa mainittua Työterveyslaitoksen vuonna 2017 tekemää tutkimusta ei verkosta löytynyt.

Jos savu on ongelma, savuttomien sähkötupakoiden salliminen poistaisi sen tehokkaasti eikä rajoittaisi vankien itsemääräämisoikeutta niin rankasti kuin tupakoinnin totaaliikielto. Sähkötupakka on myös koettu keinoksi irtautua tupakoinnista vähitellen. Se on todettu jopa tehokkaammaksi kuin varsinaiset nikotiinikorvaushoitotuotteet. Sähkötupakkatarvikkeiden myynti vankilan kaupassa poistaisi niiden tarkastettavuusongelman.

Lisäksi on epätodennäköistä, että tupakkatuotteiden salakuljetus vankilaan pystyttäisiin estämään nykyisillä käytännöillä, joilla ei pystytä estämään huumeidenkaan salakuljetusta vankiloihin.

Vankien savuttomuuden tukeminen on kannatettavaa, mutta tupakoinnin tekeminen rangaistavaksi vain yhdelle ihmisryhmälle on epätasa-arvoista ja syrjivää. Vangit kokevat, että heidät halutaan nujertaa.

Olisi ollut toivottavaa, että vangeille, joihin tämä päätös ensisijaisesti vaikuttaa, olisi tehty kysely, miten tupakointiongelma heidän mielestään tulisi ratkaista. Vankien kuuleminen heitä itseään koskevissa päätöksissä kohottaa heidän itsetuntoaan ja siten motivaatiota noudattaa uusia määräyksiä.

Kommentteja kohtaan 4

4.1 Keskeiset ehdotukset

Suljetut vankilat

Lakiesityksen mukaan vankien tupakoinnista säädettäisiin vankeuslaissa ja suljettujen vankiloiden alueista tulisi savuttomia myös henkilökunnalle ja vierailijoille. Samalla kiellettäisiin vangeilta tupakkatuotteiden hallussapito.

Sivulla 10 todetaan: Tupakointikiellon tultua voimaan on mahdollista, että tupakkatuotteita salakuljetetaan jossain määrin vankiloihin. Tästä aiheutuvat haittavaikutukset olisivat kuitenkin vähäisiä verrattuna osittaisista tupakointirajoituksista aiheutuviin haittoihin.

On erittäin epätodennäköistä, että kiellolla estetään tupakkatuotteiden kulkeutuminen vankilaan. Henkilökunnan, vierailijoiden ja tavarantoimittajien tupakkatuotteiden hallussapidosta suljetun vankilan alueella ei ole mainintaa lakiesityksen vaikutuksia käsittelevässä tekstiosiossa. Jos hallussapitoa ei kielletä myös heiltä, on selvää, että tupakkatuotteita kulkeutuu heidän kauttaan myös vangeille. Jos taas heiltä kielletään em. hallussapito, lisäävät tarkastukset huomattavasti henkilökunnan työmäärää ja siten kustannuksia.

Vankiloissa suorittavat tuomiotaan myös ammattirikolliset. Osa heistä onnistuu organisoimaan huumekauppaa vankilasta käsin sekä vankilassa että sen ulkopuolella. He ovat nk. salakuljetuksen asiantuntijoita. Jos tupakointi ja tupakkatuotteiden hallussapito kielletään, niistä todennäköisesti tulee uusi tuottava tuote ammattirikollisten koneistoon. Jos vangeista 80% on tupakasta riippuvaisia, asiakkaita riittää vaikka heistä osa lopettaisikin. Ja vankilan portti käy, vapautuvan tilalle tulee aina uusi, joka mitä todennäköisimmin on sekä huume- että nikotiiniriippuvainen.

Totaalikiellosta aiheutuva erittäin merkittävä haittavaikutus järjestys- ja turvallisuusongelmien lisäksi tulisi olemaan myös salatupakoinnista seuraavat vankien kurinpitorangeistukset, jotka toistuessaan estäisivät vankien poistumislupien saannin ja pitkittäisivät tai estäisivät muuten ilman järjestyksellisiä rikkomuksia tuomiotaan suorittaneen vangin pääsyn avovankilaan.

Vangit ovat täysi-ikäisiä ihmisiä. Useimmilla heistä on monia ongelmia, joista tupakointi on niistä vähäisimpiä. Kun hermot ovat kireällä, tupakointi helpottaa. Jos tupakkaa ei ole, aggressiivisuus kasvaa ja se saattaa purkautua toiseen vankiin tai jopa vartijaan. On todennäköistä, että tupakoinnin säätäminen rangaistavaksi teoksi

vankilassa tulisi kokonaisuutena ottaen heikentämään heidän sosioekonomista asemaansa ja mahdollisuuksia kuntoutua rikoksettomaan elämään. On myös epätodennäköistä, väliaikaisella tupakoinnin lopettamisellakaan olisi pitkällä aikavälillä tarkasteltuna merkitystä heidän terveytensä paranemiseen.

Avolaitokset

Lakiesityksen mukaan tupakointi sallittaisiin avolaitoksien ulkotiloissa.

Rikosseuraamuslaitoksen arvoihin kuuluu mm. tuomittujen kohtelevinen inhimillisesti, asiallisesti ja keskenään tasavertaisesti. Tupakoinnin kieltäminen suljetuissa vankiloissa ja salliminen avovankiloissa on Rikosseuraamuslaitoksen arvojen ja tavoitteiden vastaista. Se ei kohtelee vankeja tasavertaisesti.

4.2. Pääasialliset vaikutukset

Vieroitusoireiden vähentämiseen annettaisiin vangeille nikotiinikorvaushoitotuotteita veloituksetta neljän viikon ajan, kokonaiskustannukset 175 000€. Sen jälkeen vangit voisivat hankkia niitä omalla kustannuksellaan vankilan kaupasta. Tunnistettuihin riskiryhmiin kuuluville n. 500:lle vangille annettaisiin vuosittain lääkehoitoa noin 100 000€ edestä, tästä aiheutuisi henkilöstön lisäkustannuksia noin 150 000€. Suljettujen vankiloiden tupakointikielto tulisi arvion mukaan maksamaan yhteensä 425 000€ vuodessa.

Vaikka henkilöllä olisi halu lopettaa, neljä viikkoa on useimmille liian lyhyt aika riippuvuuden selättämiseen. Todennäköisempi aika on 3-6 kk. Lisäksi nikotiinikorvaushoitotuotteet sisältävät nikotiinia, joten ne eivät ole sähkötupakkaa tehokkaampia keinoja nikotiiniriippuvuudesta irtautumiseen.

Esityksessä todetaan, että vankiloissa tulisi varautua valvomaan tupakkatuotteiden salakuljetusta vankilaan ja varautua mahdollisiin järjestyshäiriöihin tupakoinnin lopettamisesta aiheutuvien vieroitusoireiden vuoksi. Esityksessä ei kuitenkaan pyritä arvioimaan, miten paljon salakuljetuksen ja järjestyshäiriöiden estäminen tulee vaatimaan lisäresursseja ja mitkä ovat niiden arvioidut kustannukset.

Minkä rangaistuksen vanki saisi salakuljettaessaan tupakkaa vankilaan? Poikkeaisiko se vaikka tavarantoimittajan tai jonkun muun kuin vangin salakuljetusrikoksesta/rikkomuksesta?

Ehdotukset

Nähdäksemme totaalikielto ei ole oikeassa suhteessa perustuslain 7 ja 10 § mukaisiin perusoikeuksiin. Kuten edellä totesimme esitys loukkaa myös perustuslain 6 §:ssä taattua yhdenvertaisuutta. Vaihtoehtoisia ratkaisuja olisivat :

1. Tupakoimattomille vangeille taataan pääsy savuttomiin sellisiin. Muuten säilytetään nykyinen tilanne ennallaan. Vartijoille tarjotaan hengityssuojaimia myös korona-ajan jälkeen.

Tämä ratkaisu säilyttäisi vankien itsemääräämisoikeuden ennallaan, rauha vankilassa säilyisi eikä lisäkustannuksia syntyisi. Kaavailtu rahoitus, 425 000€, tupakoinnin lopettamisen tukitoimiin ohjattaisiin niiden vankien tukemiseen, jotka todella haluavat irtautua kaikenlaisesta tupakoinnista.

2. Tupakkatuotteet kiellettäisiin, mutta sähkösavukkeet sallittaisiin.

Tarkastusongelma ratkeaisi tuomalla sähkösavukkeet myyntiin vankiloiden kaappoihin.

Ratkaisu rajoittaisi vähemmän vankien itsemääräämisoikeutta kuin totaalikielto. Lisäksi se on vähemmän haitallista terveydelle kuin perinteinen tupakointi. Kaavailtu rahoitus, 425 000€, tupakoinnin lopettamisen tukitoimiin ohjattaisiin niiden vankien tukemiseen, jotka todella haluavat irtautua kaikenlaisesta tupakoinnista.

Tämä ratkaisu ei täysin poistaisi perinteisten tupakkatuotteiden salakuljettamista vankilaan. Todennäköisesti se kuitenkin vähentäisi tupakkatuotteiden kysynnän murto-osaan verrattuna totaalikiellon aiheuttamaan kysyntään.

Vankien vanhemmat ry

Marketta Hölttä, pj